

Santa Maria de Gallecs

per Josep M. Blanch

HISTÒRIA

Actualment el poble de Gallecs està incorporat al municipi de Mollet del Vallés i l'església de Santa Maria està annexionada a la parròquia de Sant Vicenç de Mollet. El temple és situat en un entorn rural d'hàbitat dispers i s'hi accedeix, des de Mollet, agafant la carretera que duu a Gallecs. Per visitar-la cal demanar permís a la parròquia de Mollet, ja que no s'hi celebra culte regularment.

El lloc de Gallecs surt esmentat per primera vegada l'any 904, en l'acta de consagració de l'església de Parets, on consta entre les viles que pertanyen a aquesta parròquia. Trobem també referències del lloc en documents del final del segle X, del Cartulari de Sant Cugat: el 8 d'abril del 974 Guifré, com a testamentari de Bulgarà, lliura al monestir, entre altres coses, els béns que el difunt posseïa a *Galegus*, i el 979 i el 985 com a *Gallegos*. A les butlles papals del segle XI, on es confirmen possessions al monestir de Sant Cugat, també trobem anomenat el terme.

L'església es troba documentada l'any 1007, en una permuta entre el rector de Gallecs i el bisbe i els canonges de la seu de Barcelona, de dues vinyes, una de les quals era de la casa de *Santa Maria de Gallecus*. Com a parròquia surt esmentada el 1089, en el testament d'Umbert, fill de Gerbert, fet abans de partir cap a Jerusalem i Terra Santa, en el qual deixa terres, vinyes i cases que té *in parroquia S. Marie de Galex*. Segons el *Ius Patronatum*, no tenia capellania pròpia i era de lliure col·lació del bisbe.

Des del començament del segle XV, en les visites pastorals es fa referència a l'absència de capellà i a la migradesa dels seus ingressos, de manera que el servei era fet per vicaris de les parròquies veïnes. El 1465 consta una queixa dels veïns exposant que la manca de rector era perjudicial per a les seves ànimes. Finalment, el 1499, va ser unida com a sufragània a la parròquia de Sant Genís de Plegamans.

Al segle XVIII sembla que els habitants de Gallecs tenien problemes amb el rector i els habitants de Plegamans, la qual cosa va ocasionar que la parròquia tornés a tenir rectors propis fins que, al final del segle XIX, va ser annexionada a Sant Vicenç de Mollet.

L'edifici no va tenir modificacions importants, i ens ha arribat en un estat força pur. Va ser restaurat entre els anys 1965 i 1969 i, en les obres, es van trobar diverses sitges i ceràmica romana i medieval.

ARQUITECTURA

Santa Maria de Gallecs es un edifici construït entre els segles XII i XIV, de planta de creu llatina, amb els braços del transsepte força curts, i d'una sola nau. L'absis es quadrat i orientat a llevant, amb una finestra de doble esqueixada de mig punt, centrada i bastant elevada. És cobert per una volta apuntada més baixa i més estreta que la nau i queda separat per un arc de pedra apuntat. Els braços del transsepte, molt baixos, s'obren a la nau per uns arcs torals de pedra, també apuntats, que queden tallats per l'arc triomfal. A la volta es pot veure clarament l'encanyissat de la construcció. Hi ha una finestra a cada banda, de doble esqueixada i de mig punt. Van ser modificades per l'interior, fent-les més llargues. Al braç nord hi ha adossada la sagristia.

En les obres de restauració dels anys 1965 - 1969 es van trobar paviments de diverses èpoques. En el presbiteri s'han trobat fragments d'«opus testaceum» paleocristià, datats dels segles V-VI. A mà dreta de la nau, al costat de la porta, hi ha fragments del període pre-romànic (segles VI - VII). La pavimentació medieval dels segles XII-XIV es pot veure bàsicament en la zona del transsepte, encara que també n'hi ha petites mostres al costat dels murs nord i sud de la nau. També es van trobar quatre sitges al bell mig de la nau, dues de més grosses al centre, comunicades entre si.

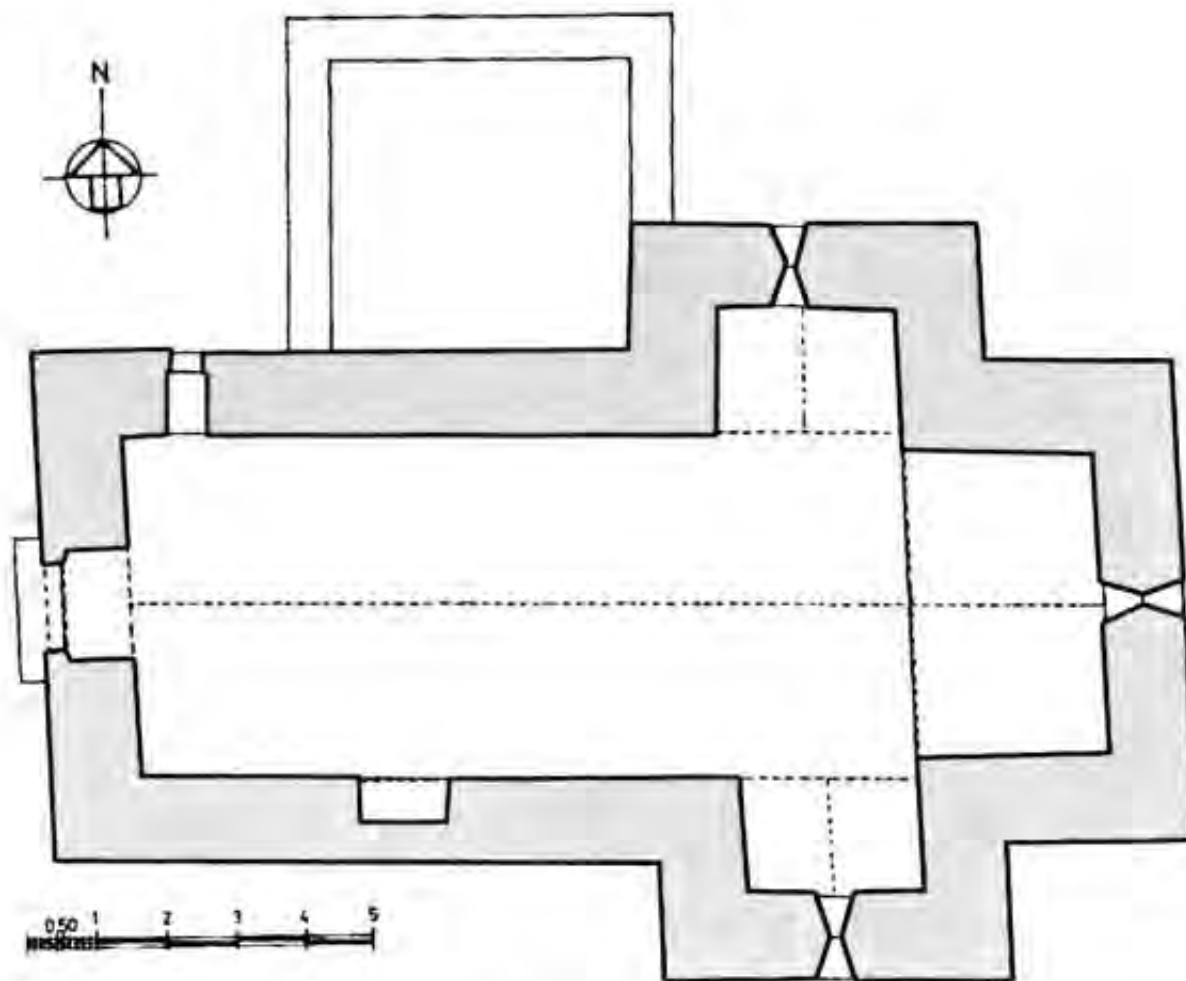

Fig. 1 Gallecs. Planta

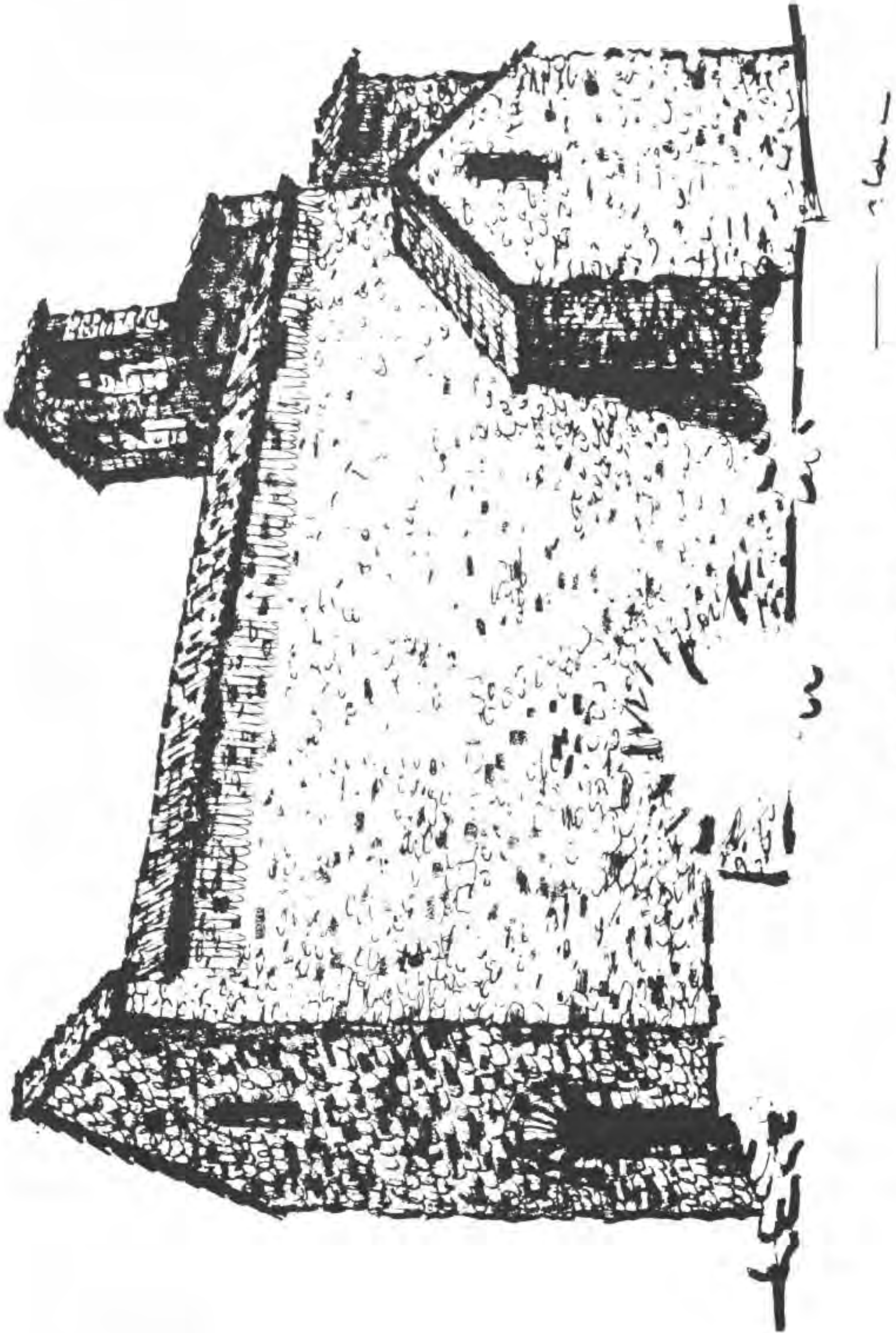

Fig. 2 Calles Façana

La nau és coberta amb una volta apuntada i s'hi poden observar l'encanyissat i els trams en què va ser construïda. Al mur sud hi ha un petit entrant, obert a la nau amb un arc de mig punt, on hi ha una pila baptismal de pedra, procedent d'una masia veïna on servia de dipòsit. Aquesta obertura fa pensar, per les seves dimensions i la seva situació, en una antiga porta d'accés al temple. També al mur nord, arran de façana, hi ha una petita obertura amb arc de mig punt. Exteriorment es correspon amb una petita obertura tapada.

L'aparell es de carreus no gaire escairats i de mides desiguals, no molt grosses. La seva disposició és molt regular; forma fileres. Destaquen les pedres que formen els arcs, ben treballades i de pedra més vermella que la resta.

La porta es troba a ponent i si bé per l'interior s'obre amb un arc apuntat, a l'exterior és de mig punt. Es adovellada, amb uns brancals molt estrets, i amb una motllura semicircular al damunt. A sobre, hi ha una finestra coronella de mig punt. El mainell d'aquesta obertura es una petita columna, de fust decorat, més estret en la part inferior. Té una motllura que forma anells a la part superior.

Dels murs exteriors destaca la pedra, d'un color vermellós, molt regular i ben disposada. La coberta és de dos vessants, feta amb teules aràbigues, i es pot veure que fou aixecada uns 70 cm. El mur de façana, que és més alt, també presenta la mateixa modificació. Sobre l'arc triomfal s'alça una espadanya amb dos buits, que fou restaurada entre els anys 1967 i 1968. L'espadanya és l'origen del campanar, la síntesi constructiva, una sola paret amb dos buits per situar les campanes.

Adossada al mur de migdia hi havia la rectoria, que fou enderrocada per donar la forma original al conjunt, i de la qual es pot veure encara el paviment. Amb la mateixa finalitat, el cementiri, que es troba a la façana principal, fou soterrat.

A l'actual façana de l'església, avui molt restaurada, i damunt la portalada, es conserven els elements originals d'una finestra geminada, dins l'estructura del que sembla una finestra posterior o restaurada. Aquests elements originals són dos petits arcs de mig punt sostinguts per una columna o mainell.

La columna presenta una base molt ben conservada, junt amb el fust. El capitell està absolutament escapçat i no en queda res, tan sols se'n pot conèixer l'alçada. La base de la columna és formada per dos tors juxtaposats i un plint quadrat, aquesta forma és pròpia del segle XI, segons Puig i Cadafalch, i es troba també, per exemple, al claustre de la catedral de Manresa.

És important cridar l'atenció sobre el fet que actualment la columna està al revés; els arcs de la finestra descansen sobre la base i el fust sobre el capitell totalment escapçat, de manera que sembla que en sigui una prolongació. Aquest canvi es devia realitzar segurament en els últims treballs de restauració, a causa de la inexistència del capitell.

Segons R. Vall, aquesta finestra prové d'un edifici anterior al que avui es conserva, que correspon al moment de transició del romànic al gòtic, però no en precisa la cronologia. Si es té en compte la tipologia de la finestra: pedra monolítica del arcs, basament de la columna, proporció estreta de l'obertura, se'n pot delimitar la cronologia entre l'últim quart del segle XI i el primer quart del XII, tenint present que és un àmbit rural i apartat, on els corrents artístics arriben amb retard.

L'actual situació d'aquests elements no és l'original, ja que la seva tipologia és pròpia de la part exterior de l'esqueixada d'una finestra, no de l'interior. És probable que el seu lloc fos la façana-portada de l'anterior església.

COMENTARI

L'església de Santa Maria de Gallecs és pròpia de l'arquitectura d'estil romànic tardà. El període romànic fins fa poc més d'un segle ningú sabia què volia dir, tampoc se sap qui va emprar el terme de romànic per primera vegada. La crítica, l'estudi i la cronologia de l'art, no es remunta més enllà dels temps de la Revolució Francesa; per tant, devia incorporar-se a l'ús general a la primera meitat del segle XIX. D'una manera general, el terme es refereix a tot el sistema cultural que dominava a Europa, entre la caiguda de Roma l'any 476 i els principis del segle XIII. Els italians, que foren els primers en adoptar-lo, també foren els últims en deixar-lo, i no ho feren fins a principis del segle XV. Els americans del nord, encara construïren alguna església romànica fa pocs anys, i, en general, estan tan fora de lloc com un gratacels al voltant de l'església de Gallecs.

Les esglésies d'estil romànic omplien les necessitats de la gent del segle XI i XII, parlant un llenguatge difícilment comprensible per la gent del segle XXI.

L'art romànic va néixer d'un món en ruïnes, en el què havien desaparegut, les vies romanes de comunicació, l'ordre i la llei romana. Aquesta llei havia estat rigorosa, però mantenia l'ordre entre unes masses de gent molt variada. La incultura dominava a la majoria, els mestres eren la mofa d'una societat que fins el segle XV es vanagloriava d'ésser il·letrada. La medicina romana fou substituïda pel sanador, que guaria als malalts utilitzant les entranyes d'un animal mort. L'home il·lustrat era considerat un luxe superflu i es moria de fam. Aquest estat de coses no solament va durar una o dues generacions, sinó que va durar segle rere segle.

La paraula feudalisme no té actualment molt bona reputació, perquè s'associa al vassallatge, que era una de les característiques de l'edat mitjana. És cert que les vides d'aquells cavallers i dames de pedra que avui coneixem per les visites a les seves estàtues jacents en les antigues esglésies i monestirs, on foren enterrats, eren molt diferents de les actituds humils i de pietat que l'artista ha sabut reflectir tan bé en unes cares tranquil·les i serenes i mans entrelaçades en eterna pregària. Però tenien de ser brutals si volien subsistir i fer-se respectar; eren els executors de les seves pròpies lleis, els guardians de les llibertats dels

seus vassalls. Els seus castells es construïen sobre presons que espanten quan es contemplen i que moltes vegades eren ocupades per delinqüents comuns, que només tornaven a veure la llum el dia que eren sotmesos a la destal del botxí.

A finals del segle XX, l'època feudal ens sembla indigna de la raça humana, però en el seu moment fou molt ben acollida semblant situació, com un bon remei per la societat.

En semblants circumstàncies, els joves més intel·ligents i entusiasmats per la sensació d'esperança, que gradualment envaïa l'esperit cristià, s'acostaven instintivament a l'única organització que oferia un camp d'acció als seus talents o ambicions: l'Església. Havia arribat el moment d'enrolar-se a un exèrcit en què el cabdill no portava una espasa, sinó una creu, com a símbol de la seva dignitat. En la nova fe, naixia un sistema pràctic de vida quotidiana que es mantenia ferm en mig d'una situació caòtica, un ideal que donava una finalitat i una direcció a cada pensament i acció. Donat que, a la edat mitjana, els vassalls estaven sotmesos als reis i senyors feudals i no tenien possibilitats d'aixecar-se amb el propi esforç, l'Església els oferia a mans plenes l'esperança d'una vida millor.

Com que tots nosaltres som quelcom missioners, d'una manera o altra tenim l'esperança secreta de poder deixar aquest món un xic millor que el vàrem trobar, encara que, quan les possibilitats de béns materials són grans, aquests sentiments estan reprimits temporalment.

Tot això és, en poques paraules, el fons de l'art romànic; un món reconquerit per Roma, no per la Roma Imperial, sinó per la de la creu. El veritable treball el realitzaren els frares, no els ermitans solitaris, els quals feien vida contemplativa, allunyats de la realitat. Els frares, que sota la ferma guia de Sant Benet varen iniciar una feina gegantina: la de reconquerir Europa. Als llocs on s'establien, disposaven altes muralles de protecció, amb edificis administratius per arxivar els fets històrics, amb hospitals per guarir els malalts i guanyar voluntats dels seus desconfiats veïns, albergs per orfes i escoles, perquè sabien que amb la educació dels infants podrien més tard dirigir la vida dels homes. Necessitaven esglésies i esglesioles, com la de Santa Maria de Gallecs, per atreure orelles incrèdules, per explicar que cap bé reporta tornar mal per mal.

Per tot el que s'ha dit, les esglésies i monuments romànics semblen fortins o avançada, construïts en un món hostil i sense cap tipus d'adornament. Moltes d'elles es troben en llocs solitaris i desolats, conserven cert encant, són els testimonis callats d'una època que no és la nostra i, en cada detall, mostren una innocent felicitat i la sorpresa d'una gent molt senzilla.

En l'art romànic, la basílica romana va anar evolucionant cap a la forma de creu llatina, una innovació romànica que ha sobreviscut fins els nostres dies. La problemàtica de les voltes, amb sostres més amplis i segurs, no va quedar resolta fins al gòtic, amb l'augment de la fletxa de l'arc i alleugerint els trasdós.

A la península, el romànic va decaure sota la influència de l'art morisc; a la Catalunya Nova es troben menys esglésies romàniques que a la Catalunya Vella, on es considera que va sorgir l'art romànic.

En contemplar Santa Maria de Gallecs, amb tota l'admiració personal que sento per l'obra dels primitius mestres medievals, se'm fa difícilíssim entendre aquell context. Segurament parlaven una llengua que jo no entenc i em costa d'entendre, perquè la gent vivia en una total misèria i en una difícil subsistència. La majoria estaven malalts, condemnats per tant, a una mort prematura; molt pocs arribaven als quaranta anys i les tres quartes parts dels infants morien a la primera infància. Malgrat això, i amb totes les seves mancances i defectes, l'art romànic era la millor expressió i l'ideal d'una Església Cristiana universal.

Fou un magnífic experiment que va durar mentre la immensa majoria de la gent vivia de la terra, tenia una mentalitat molt primària i un fons social i econòmic inexistent. A l'antic Egipte, aquestes condicions duraren cinquanta llargs segles i ni la societat ni les arts variaren notablement des del principi al fi de la seva història. Però a occident l'evolució fou més ràpida que a l'orient. La situació estàtica va ser més curta, alguns segles, quatre, cinc, no cinquanta. En el moment en que aquest ritme senzill, de naixements i defuncions, de sembrats i collites, fou interromput per la revolució industrial i el comerç, és a dir, per una economia basada en els diners i no en l'intercanvi, aparegueren els gremis i el període romànic va desaparèixer.

BIBLIOGRAFIA

- Puig i Cadafalch, J., Falguera, A. de i Goday, J. *L'arquitectura romànica a Catalunya*, 4 vols., Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1909-1918.
- AADD *Catalunya Romànica. El Vallès Occidental i el Vallès Oriental*, vol. XVIII, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1991.

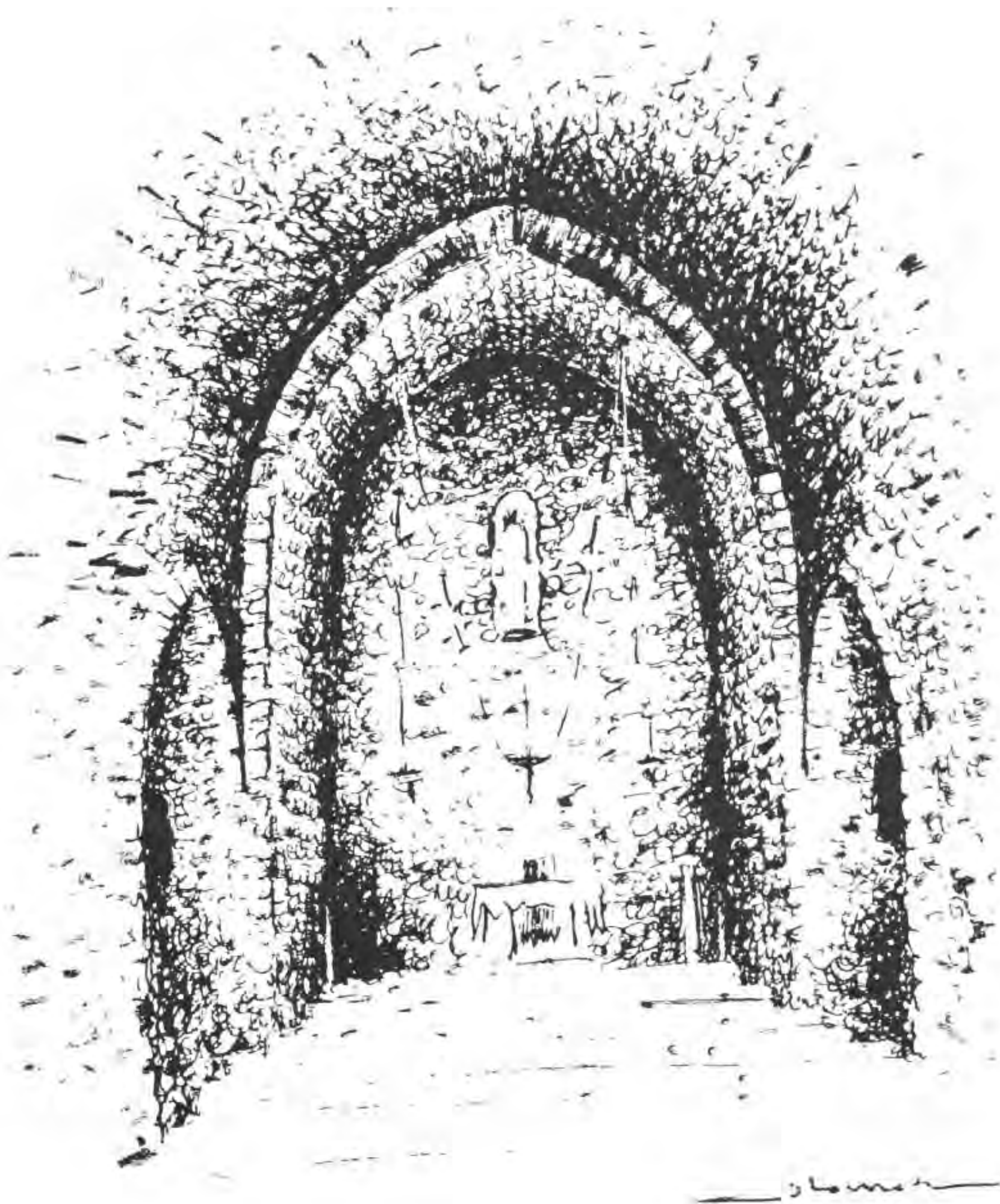

Fig. 3 Gallecs Interior

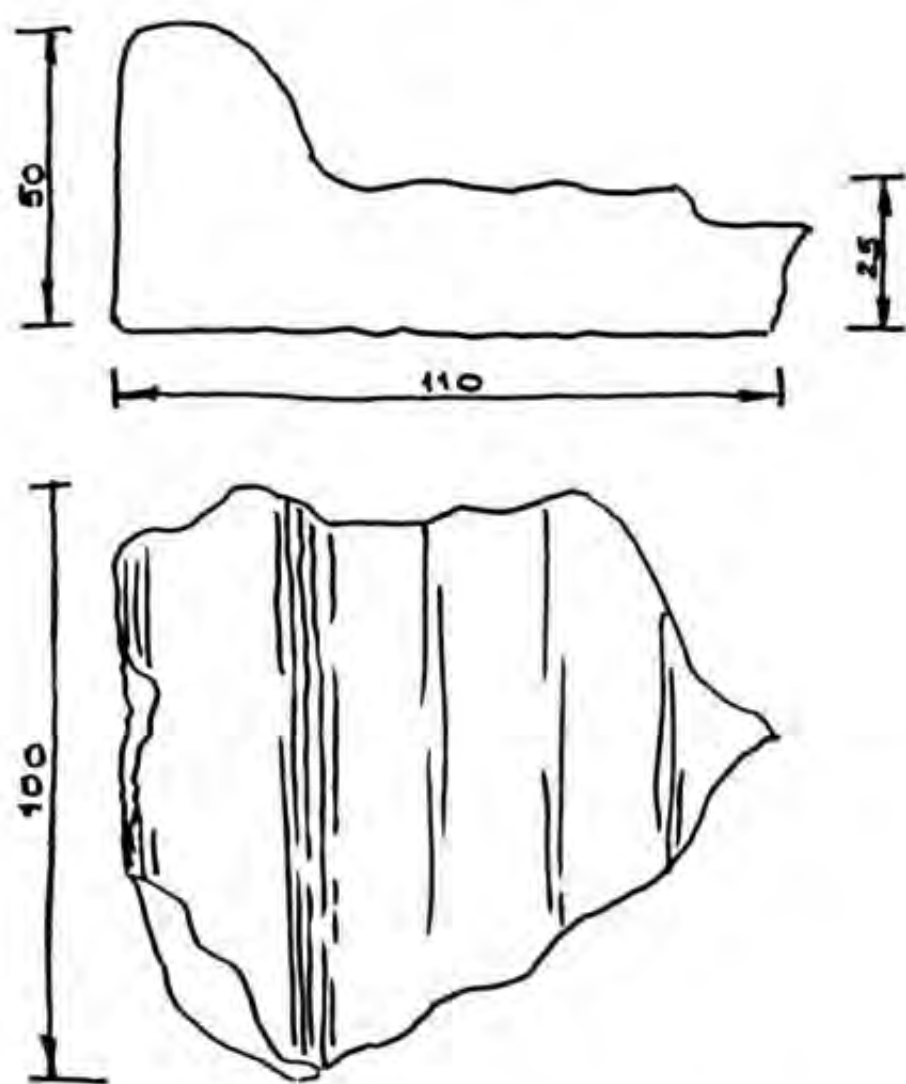

Fig. 4 Fragment de țigula română, S. I - IV

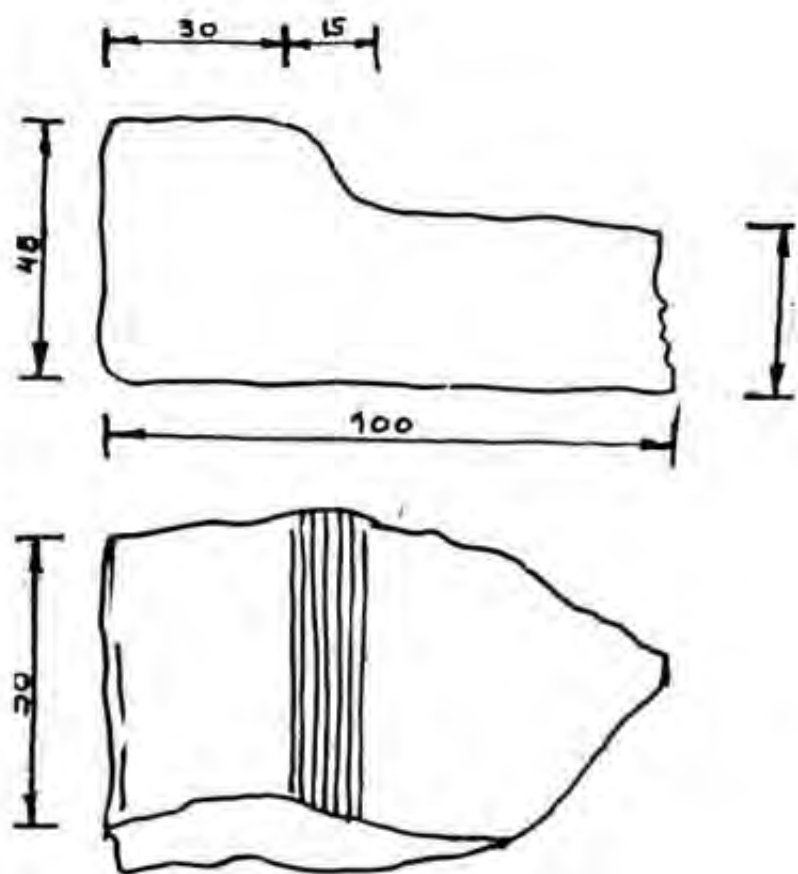

Fig. 5 Fragment de țigula română, S. I - IV

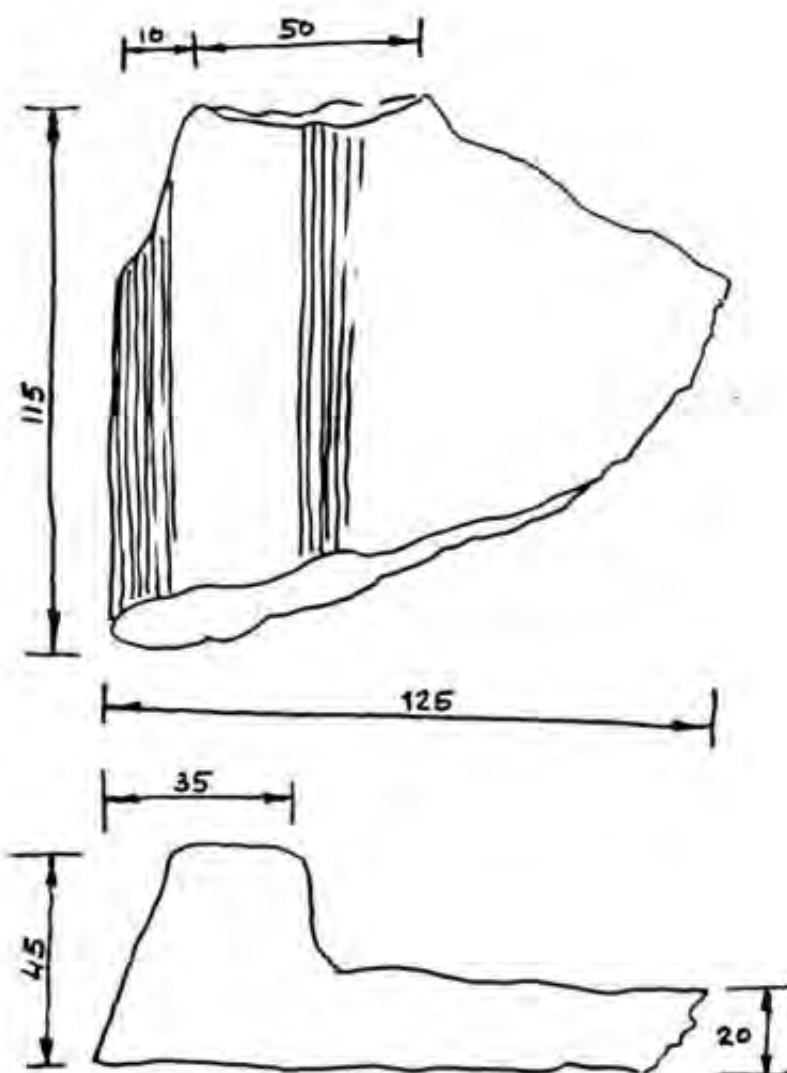

Fig. 6 Fragment de țigula română, S. I - IV

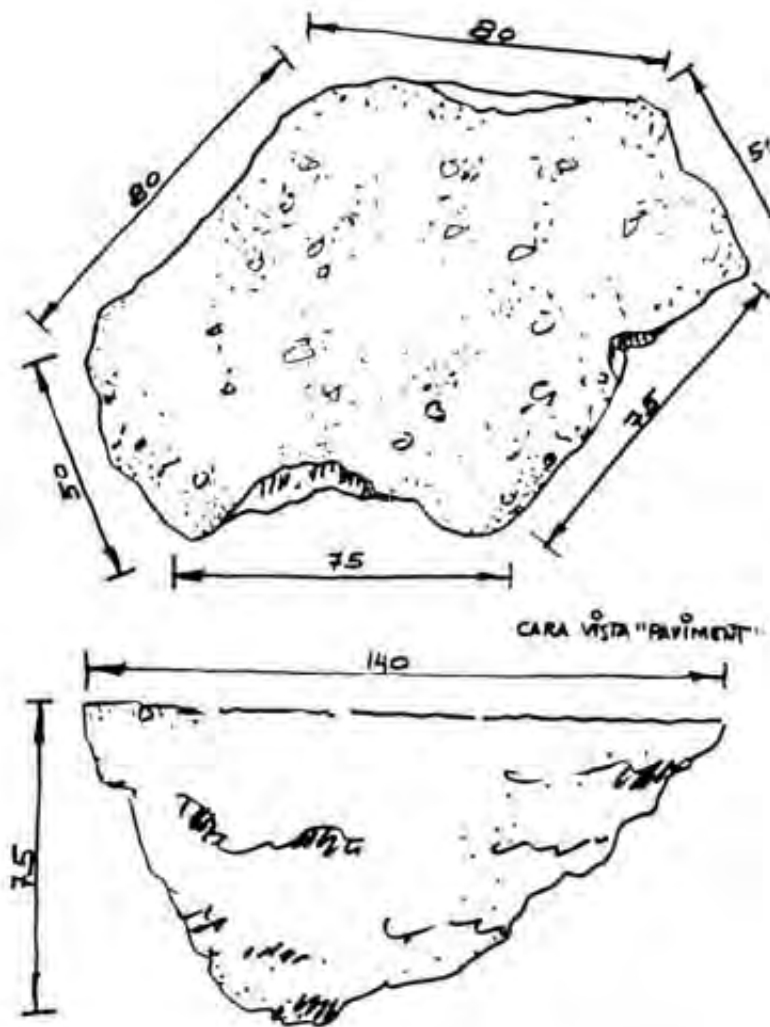

Fig. 7 Fragment de paviment paleocristià "Opus testaceum". Picadis, S. V-VI

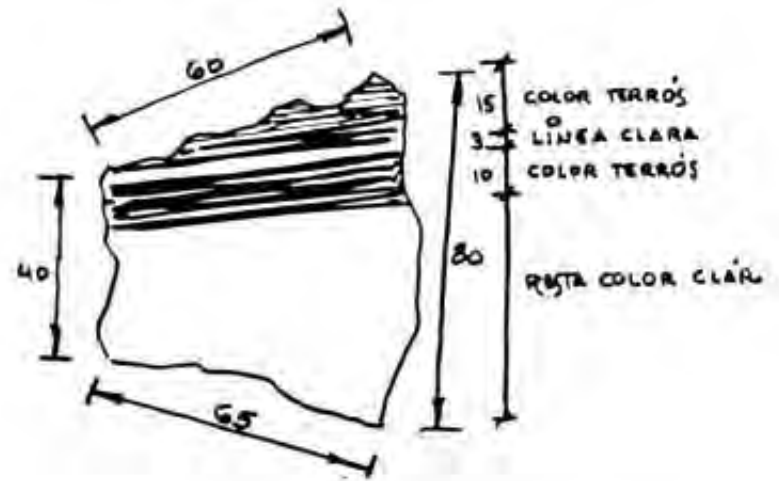

Fig. 8 Fragment de pintura mural romànica decorativa

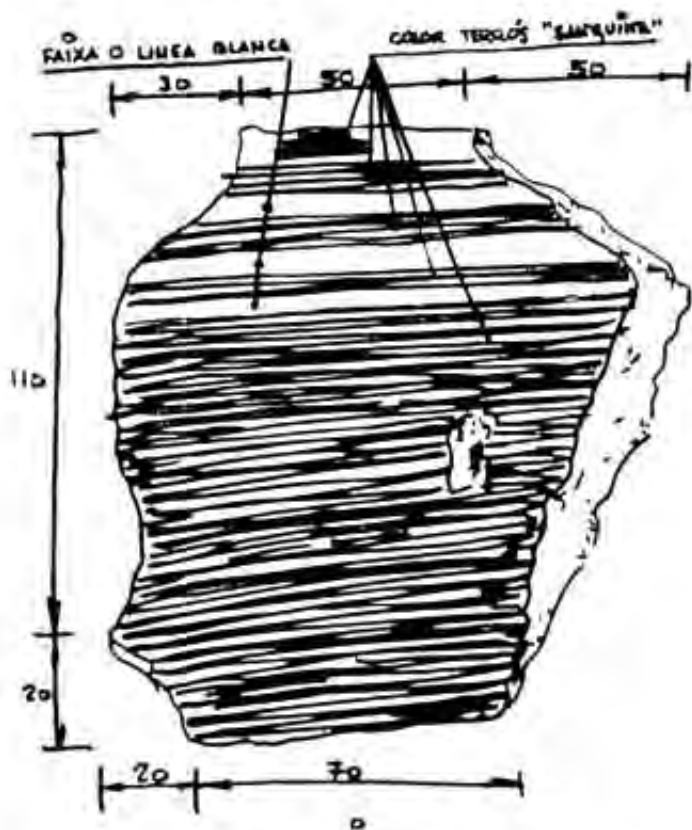

Fig. 9 Fragment de pintura mural romànica decorativa

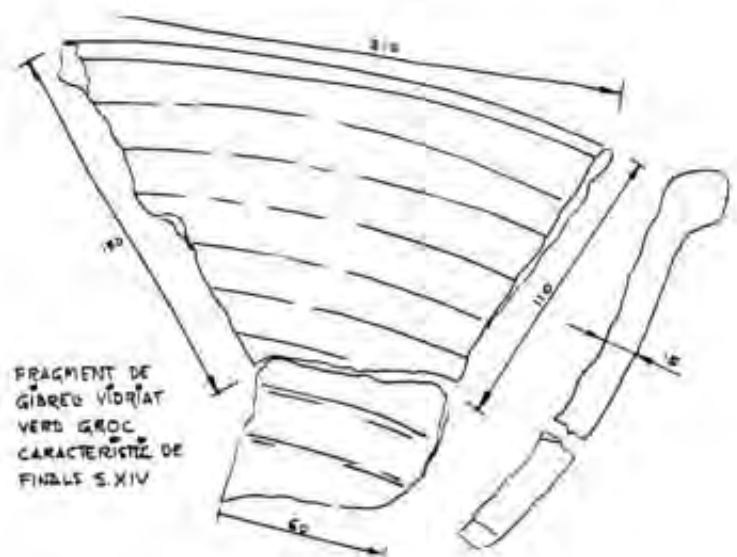

Fig. 10 Fragment de gibrell vidriat, verd groc, característic de finals S. XIV

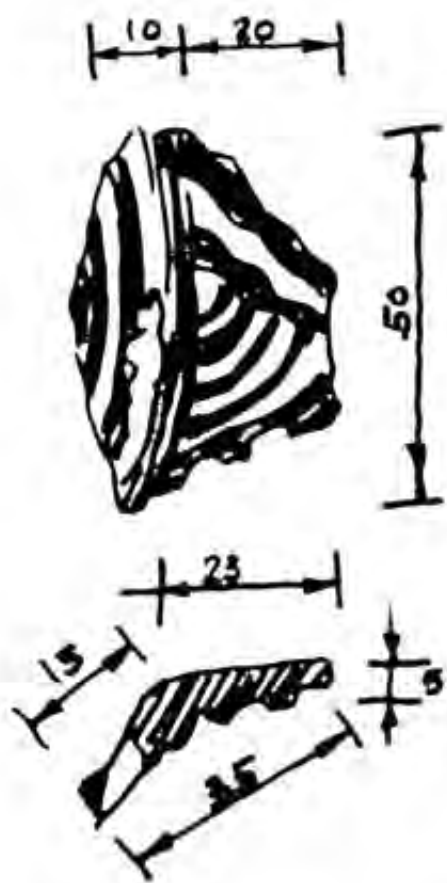

Fig. 11 Fragment escudella, esmalt blau. S. XVI.

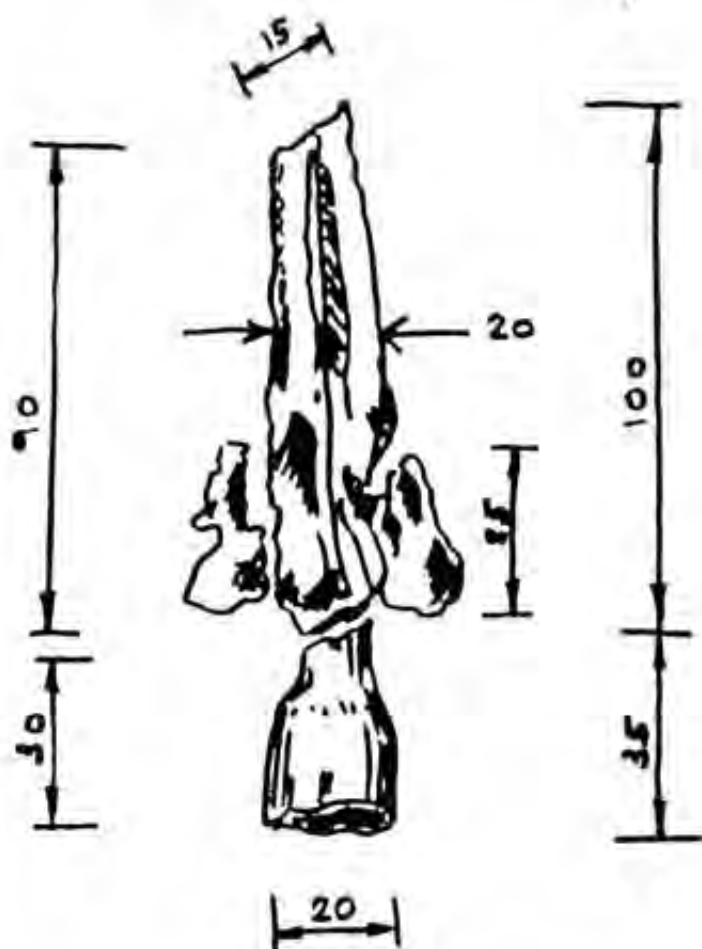

Fig. 12 Punta arma blanca d'acer, molt oxidat.

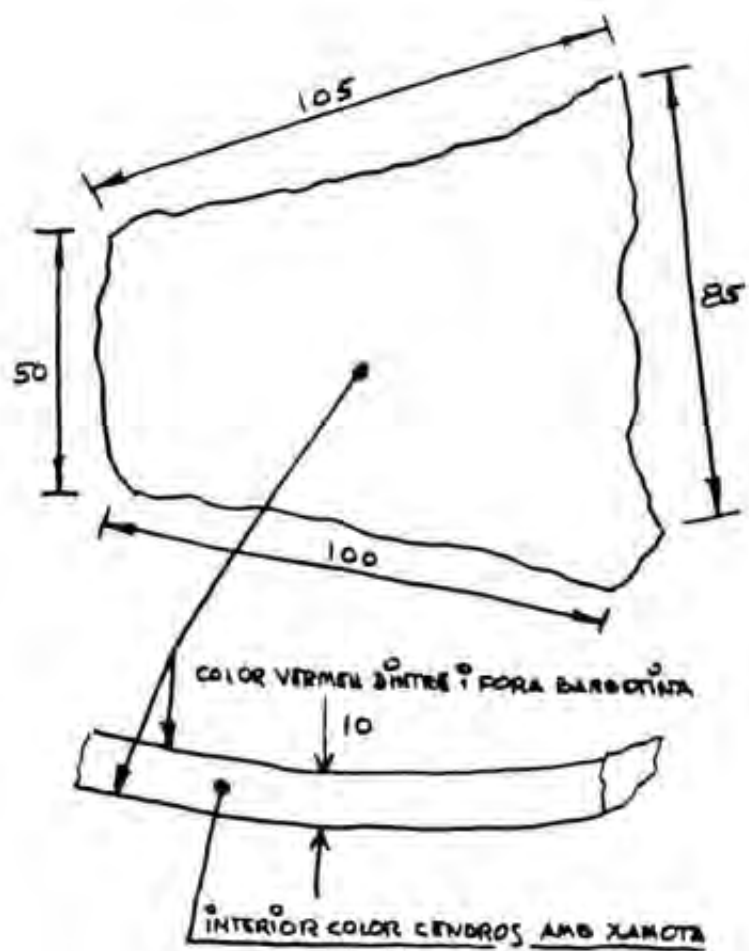

Fig. 13 Fragment de gerra medieval

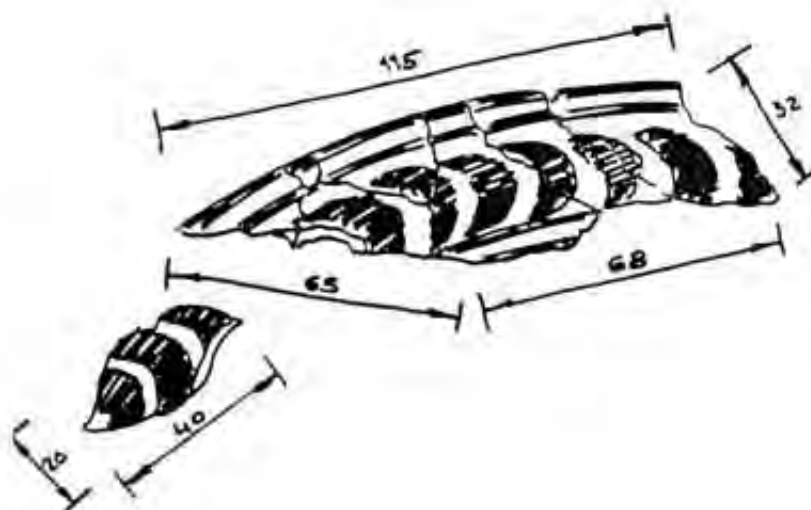

Fig. 14 Fragments de plat blau de la ditada. S. XVIII

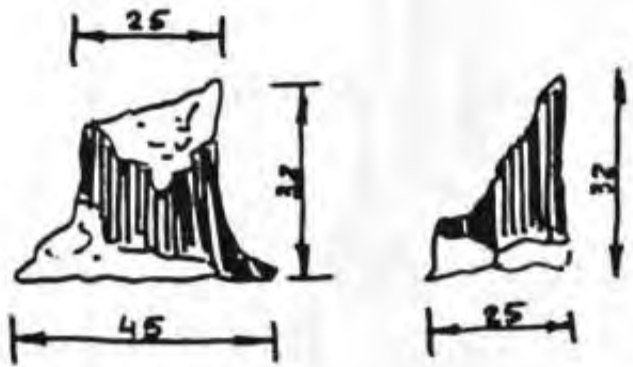

Fig 15 Peu d'atuell domèstic, ceràmica vidriada verd fosc S XVIII - XIX

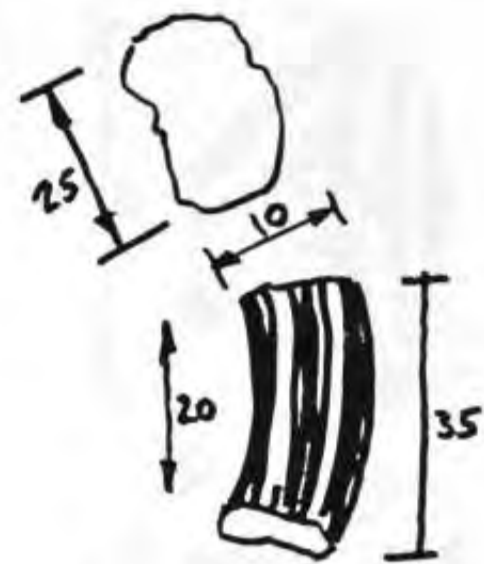

Fig 16 Nansa d'atuell domèstic vidriat, verd clar S XVIII - XIX

Fig 17 Calavera de fura

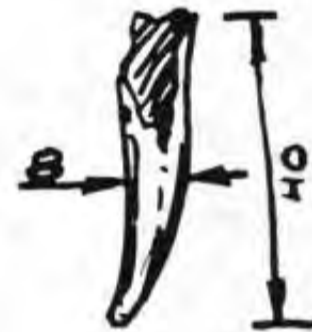

Fig 18 Ullal de senglar